

היזק ראייה

חלק ג'

לישנא אחרינא (ג.)

מבנה הסוגיא

לישנא אחרינא

אמרי לה:

סברוה מאי מחיצה? פלוגתא,

דכתיב: (במדבר ל"א) ותהי מחצת העדה,

וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כורחן, אלמא: היזק ראייה שמייה היזק.

אימא: מאי מחיצה? גודא,

דתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גדור, נפרצה - אומר לו גדור, נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש וחייב באחריותה;

וטעמא דרצו, הא לא רצו - אין מחייבין אותן, אלמא: היזק ראייה לאו שמייה היזק!

אי הכי, בונין את הכותל, בונין אותן מבעי ליה!

אלא מאי? פלוגתא, אי הכי, שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה!

כדאמרי אינשי: תא נעביד פלוגתא.

ואי היזק ראייה שמייה היזק, מאי איריא רצו? אפי' לא רצו נמי!

א"ר אסי א"ר יוחנן: משנתנו - כשאין בה דין חלוקה, והוא דרצו.

מאי קמ"ל? דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פליגי, **תנינא**: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן חולקין!
 אי מהתם, הוה אמינא: אפילו פחות מכאן - במסיפס בעלמא, קמ"ל הכא כותל.
 וליתני הא ולא ליתני הך!
 סיפא איצטריכא ליה: וכתבי הקדש, אע"פ ששניהם רוצים - לא יחלוקו.

שאלות

- ◆ מדוע הגמרא אומרת ש"לעשות מחיצה" פירושו **לעשות חצייה**, או חלוקה? **קביעה שכזאת היא דחוקה מאד**, שהרי המשנה הייתה אמורה להתנסח כך: "השותפין שרצו לחלוק". ואכן כך היא מתנסחת בהמשך הפרק שלנו²⁴ - "אין חולקין את החצר וכו'".
- ◆ "הוה אמינא: אפילו פחות מכאן - במסיפס בעלמא" - בשלב זה הגמרא מעלה אפשרות שבחצר שאין בה דין חלוקה, כאשר רצו לחלוק, אין מחייבים אותם לבנות כותל משום היזק ראייה, ודי במסיפס. מה ההיגיון בכך? הרי גם בחצר קטנה יש היזק ראייה!

ביאור

מבוא

כעת הגמרא, בשם 'לישנא אחרינא', עוברת לדון בשיטת פלוגתא ומפרשת את המשנה על פיה. הגמרא כאן חוזרת על דבריה לעיל ב'לישנא קמא', אבל מוסיפה כמה נקודות חדשות. אנו נעמוד על נקודות אלו ונגלה את תרומתם לאמירתה הכללית של הסוגיא.

הלכה: היזק ראייה שמה היזק

בקטע הקודם, בדברי ה'לישנא קמא', זיהינו את מגמת הסוגיא וראינו **שסוגיא אזלא*** כשיטת שמה היזק. בקטע שלהלן הגמרא ממשיכה את אותה מגמה, מעצימה את שיטת שמה היזק ופוסקת כמותה. הוכחה לכך נוכל לראות בשתי הנקודות הבאות:

1. מגמת הגמרא בולטת בעצם ייחוסה של שיטת "שמייה היזק" לר' יוחנן. לאורך הסוגיא כולה שיטת לאו שמייה היזק מופיעה כשיטה אנונימית, ולעומת זאת כאן, כשהגמרא מביאה את שיטת שמייה היזק היא מייחסת אותה לר' אסי בשם ר' יוחנן. הגמרא בחרה לחשוף את בעל השיטה של שמייה היזק ואת שיטת לאו שמייה היזק להשאיר בעילום שם, כדי להראות את עדיפותה של שיטת שמייה היזק, ולפסוק כמותה²⁵.

2. מגמת הגמרא בולטת גם בכך שהיא "מרשה לעצמה" למצוא בדברי המשנה את הפירוש הדחוק של שיטת שמייה היזק. פירוש המילה "מחיצה" כ"פלוגתא" הוא פירוש דחוק בעליל*, כפי שהוכחנו בסוגיית המבוא לעיל²⁶. יתרה מזאת, קשה לקבל שהביטוי "לעשות מחיצה", המופיע במשנה, משמעותו "לעשות חלוקה"! הרי בעברית תקינה עדיף לומר "לחלוק"! אלא שכאמור, הפירוש הוא מגמתי, שלא כפשוטה של המשנה, ומטרתו להתאים את המשנה לשיטת שמייה היזק כדי לפסוק כמותה. (ראה על כך בהרחבה במילון מושגים וכלים בנספח בסוף הספר - בערך "דוחק בעליל" ובערך "פרשנות שלא כפשוטו של מקור").

חצר שאין בה דין חלוקה

בחלקו השני של הקטע הגמרא נתקלת בקושי פרשני במשנה לפי שיטת שמייה היזק, ואלו הם דברי הגמרא:
 "ואי היזק ראייה שמייה היזק, מאי איריא רצו? אפי' לא רצו נמי!".

לפי שיטת שמייה היזק ההלכה העיקרית הנלמדת מתוך המשנה היא שכופים את השותפים בחצר לבנות כותל משום היזק ראייה. אם כן, עצם הדיבור על רצון במשנה ("השותפין שרצו לעשות מחיצה") מערפל את הדין, ואפילו סותר אותו! אם כופים את השכנים משום היזק ראייה, למה צריך להזכיר את רצונם?

ר' יוחנן מתרץ שמדובר בחצר שאין בה דין חלוקה, ולכן נחוצה ההסכמה שבביל החלוקה. אבל ברגע שהחצר מחולקת לשתי חצרות, כופים על בניית הכותל משום היזק ראייה גם בלי הסכמה.

על פירוש זה הגמרא מקשה: (העדפנו להביא כאן את גרסת הגמרא המופיעה בסוגריים בשם ל"א משום שהיא מבהירה את דברי הגמרא, אם כי

25. וכן כתב הרא"ש (ב"ב פרק א סימן א) וזה לשונו: "ועוד דרבי יוחנן ורב אשי איירי לשנויי האי לישנא בתרא ובכל דוכתא קי"ל דהיזק ראייה שמייה היזק".

26. ראה שם בשאלות 1 ו 5.

לדעתנו, שתי הגרסאות מתכוונות לאותו הדבר²⁷.

"אדאשמעינן בשאין בה דין חלוקה והוא דרצו, לישמעיעין ביש בה דין חלוקה ואע"ג דלא רצו!".

אם מגמת המשנה היא ללמד את הדין שכופים לבנות כותל משום היזק ראייה מדוע היא מדברת דווקא על חצר שאין בה דין חלוקה שדורשת הסכמה הדדית של השכנים לחלוקה? מה נלמד דווקא מן המקרה הזה? והרי יכלה המשנה ללמד את אותו הדין דרך מקרה פשוט יותר של חצר גדולה שיש בה דין חלוקה, שחולקים אותה אף על פי שלא הייתה הסכמה לכך!

הגמרא מתרצת:

"אי אשמעינן ביש בה דין חלוקה ואע"ג דלא רצו, הוה אמינא: שאין בה דין חלוקה אפילו רצו נמי לא, קמ"ל.

ומי מצית אמרת הכי? והא קתני סיפא: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - יחלקו; מאי לאו אכותל!
לא, אמסיפס בעלמא".

המשנה בחרה לדבר דווקא על מקרה של חצר שאין בה דין חלוקה משום שטמון בו חידוש חשוב. לולא דברי המשנה היה מקום לומר שבחצר שאין בה דין חלוקה, אין כופים לבנות כותל משום היזק ראייה. לפיכך המשנה מחדשת שכופים משום היזק ראייה אפילו בחצר שאין בה דין חלוקה.

עכשיו אפשר לשאול שאלה חדשה: מדוע אין כופים בחצר שאין בה דין חלוקה? הרי גם בחצר קטנה, שאין בה דין חלוקה, יש פגיעה של היזק ראייה!

תשובה:

המשנה להלן²⁸ קובעת -

"אין חולקין את החצר - עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה".

הסיבה לכך היא שחצר הקטנה מארבע על ארבע אמות אינה ראויה לשימוש, ולכן, מכיוון שאין בה ארבע אמות לכל שותף, אין היא ראויה לחלוקה. הייעוד הטבעי של חצר כזאת הוא שימוש משותף בכולה, בלי חלוקה. הדרישה מצד שותף אחד לחלק חצר כזאת אינה הוגנת כי היא נוגדת את ייעודה של החצר. לפיכך, הדרישה לפרטיות (של חלוקה ושל

27. ראה בתוספות (ד"ה מאי קא משמע לן) שפירש כך את גרסתנו (ולפי גירסת מהר"ם בתוספות).

28. בבא בתרא דף יא עמוד א

היזק ראייה) בחצר כזאת מפירה את המצב הקיים, של שימוש משותף בחצר כולה, ולכן אין כופים עליה.

אך אם השותף השני מסכים לדרישתו של הראשון לחלוק את החצר ולחיות בנפרד, חולקים את החצר. השאלה היא באיזה אופן חולקים את החצר: האם חולקים אותה באמצעות כותל אטום לגמרי, משום היזק ראייה, או שמא חולקים אותה באמצעות מסיפס נמוך ו"נושם", משום דריסת רגל בלבד? הגיוני לומר שעדיין ייעודה הטבעי של החצר כחצר משותפת ופתוחה לכולם מחייב הפרדה, ולו מזערית בלבד, דהיינו מסיפס, ולא כותל, וזאת, אפילו לשיטת היזק ראייה שמיה היזק. ולפיכך אם אחד מן השותפים מוכן לבנות רק מסיפס אין בכוחה של חובת השותפות לחייב בניית כותל החורג מהסכמתם.

בנקודה זו המשנה מחדשת שמכל מקום כופים לבנות כותל משום היזק ראייה, אף שמדובר בחצר קטנה.

חידוש זה מדגיש שוב ביתר שאת את כוחה של חובת השכנות הטובה, אלא שעתה דגש זה מותאם לשיטת שמיה היזק. בחצר קטנה אפילו לפי שיטה זו אין אנו מכבדים את הדרישה לפרטיות כי היא סותרת את ייעודה הטבעי של החצר, אולם מרגע שיש רצון הדדי לחלוק את החצר וליצור בה פרטיות בסיסית חובת השכנות הטובה "מתעוררת לפעולה" ומחייבת בניית כותל. חובה זו גוברת הן על רצונו של השכן המעוניין להמשיך את חיי השותפות ומבקש לבנות מסיפס בלבד והן על ייעודה הטבעי של החצר הקטנה.

חידוש זה מזכיר את החידוש שראינו בשיטת לאו שמיה היזק בחלק ב' (בלישנא קמא). שם ראינו שאפילו למאן דאמר "היזק ראייה לאו שמיה היזק" יש חובה של שותפות ושל שכנות טובה, ולכן אם הסכימו ביניהם לבנות מחיצה בסיסית, כמו מסיפס, חובת השכנות מחייבת את השכנים מעבר למה שסוכם ביניהם, והם בונים כותל. ההבדל בין שני המצבים הוא ששם מדובר בחצר גדולה, שהיא כבר מחולקת לשתי חצרות פרטיות, והשותפים החליטו לבנות מחיצה ביניהן. יש ביניהם הסכמה לבנות מחיצה, אבל חובת השכנות

הטובה מחייבת אותם לבנות מחיצה שלמה, כמו כותל, ולא להסתפק בבניית מחיצה מזערית, כמו מסיפס. כאן הגמרא מוסיפה יסוד לחידושה הקודם. לפי שיטת שמיה היזק, בחצר קטנה, שאינה מיועדת לשימוש פרטי, ושאינן עליה שום הסכמה לבניית מחיצה כלשהי, מרגע שיש רצון הדדי לחלוק אותה, מאותו רגע, גם בחצר מסוג זה חובת השכנות הטובה "מתעוררת לפעולה" ומחייבת בניית כותל משום היזק ראייה.

סיכום

כהמשך למגמת הגמרא בלישנא קמא הגמרא כאן, בלישנא בתרא, מעצימה את שיטת שמיה היזק ונוטה לפסוק כמותה. הביטוי לכך מובא בשלוש הנקודות הבאות:

1. הגמרא מציגה את שיטת שמיה היזק בשם שני אמוראים קדומים, ר' אסי ור' יוחנן, ואת שיטת לאו שמיה היזק היא משאירה בעילום שם. מכך נראה שהגמרא פוסקת כשיטת שמיה היזק.
2. לפי ההסבר של "גודא" וכשיטת לאו שמיה היזק המשנה מתפרשת כפשוטה, אולם הגמרא, על פי דברי ר' יוחנן מפרשת את המשנה על פי ההסבר של "פלוגתא", והוא שלא כפשוטה²⁹. בכך הגמרא מתאימה את שיטת שמיה היזק למשנה למרות הדוחק שבדבר. מכך נראה שהגמרא מעדיפה את שיטת שמיה היזק³⁰.

29. נראה שהמקור התנאי לשיטת ר' יוחנן ושמיה היזק הוא הברייתא להלן בדף ו, וזה לשון הברייתא: "תניא כוותיה דרב חסדא: שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא מסייע מלמטה ובונה". מכאן מוכח שכופים לבנות כותל משום היזק ראייה גם בין שתי חצרות.

30. פרשנות של מקור שלא כפשוטו מצביעה על מגמת הגמרא לפסוק כמו השיטה המפרשת. ראה על כך בהרחבה במילון מושגים וכלים בנספח בסוף הספר - בערך "פרשנות שלא כפשוטה של מקור".

3. הכפיייה לבנות כותל אפילו בחצר שאין בה דין חלוקה מבליטה את הכוח של חובת השכנות הטובה למאן דאמר "שמיה היזק". הסכמה מוגבלת לחלוק את החצר גוררת אחרייה חובה מרחיקת לכת לבנות כותל ולחיות בפרטיות מוחלטת גם בחצר קטנה, שאינה מיועדת לכך. דין זה מעצים עוד יותר את כוחה של השכנות הטובה, שהוא המקור לחיוב של היזק ראייה שמיה היזק.



היזק ראייה

חלק ד':

רצון עם קניין (ג.)

מבנה הסוגיא

במאי אוקימתא למתני, בשאין בה דין חלוקה? אי בשאין בה דין חלוקה, כי רצו מאי הוי? נהדרו בהו!
 א"ר אסי א"ר יוחנן: שקנו מידן.
 וכי קנו מידן מאי הוי? קנין דברים בעלמא הוא!
 בשקנו מידן ברוחות.
 רב אשי אמר: כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק, וזה בתוך שלו והחזיק.

שאלות

- ◆ מזה הקשר בין הסוגיא הזאת לסוגיית היזק ראייה?
- ◆ האם קיים קשר בין מאמר זה של ר' אסי בשם ר' יוחנן למאמר הקודם שלהם לעיל?
- ◆ מדוע שאלו דווקא למאן דאמר "שמייה היזק"?
- ◆ קניין חזקה בקרקע הוא דין ידוע ומקובל. אם כן, מה הוסיף רב אשי בדבריו כאן? [קושיית התוספות ד"ה רב אשי]

ביאור

מבוא

לכאורה סוגיא זו סוטה מן הדיון העיקרי על אודות היזק ראייה ודנה בצורך

לתת תוקף לרצון באמצעות קניין. בדברינו שלהלן נבאר איך הסוגיא אכן ממשיכה את הדיון העיקרי על חובת השותפות. נבאר את דברי ר' אסי בשם ר' יוחנן המופיעים בסוגייתנו כהמשך לדבריהם בסוגיא הקודמת וכפיתוחם, ובכך נחשוף את האמירה של הסוגיא. אחר כך נדון במאמרו של ר' אשי ובתרומתו לאמירה של הסוגיא.

תפקידו של הרצון

כפי שלמדנו בקטע הקודם, בחצר שאין בה דין חלוקה הרצון ההדדי לחלוק הוא תנאי הכרחי לחלוקתה. בעקבות הרצון לחלוק, חובת השכנות הטובה "מתעוררת" ומחייבת יותר ממה שהשותפים הסכימו ביניהם - את בניית הכותל ביניהם. אולם חשוב לדייק - **הרצון איננו הגורם המחייב את בניית הכותל**. הרצון לחלוק הוא רק "זרז" המעורר את חובת השכנות הטובה לפעולה, ואילו אותה השכנות הטובה רק היא המחייבת את בניית הכותל.

לאור הבנה זו הבה נבדוק את הקושיא של הגמרא. הגמרא מקשה:
 "במאי אוקימתא למתני? בשאין בה דין חלוקה, אי בשאין בה דין חלוקה, כי רצו מאי הוי? נהדרו בהו!"

שאלה:

מה בכך שהם יכולים לחזור מהסכמתם? אם הם רוצים לחזק את ההסכמה ולעשותה הסכמה שהיא בגדר "אל-חזור" הרי הם חייבים לכתוב שטר שיחייב אותם, או לעשות כל פעולה מחייבת אחרת! ועוד, מדוע דבר זה קשה דווקא בקשר לשיטת "שמיה היזק"? הרי גם לשיטת "לאו שמיה היזק" הרצון לבנות מחיצה אינו יוצר הסכם שהוא "אל-חזור", וגם הוא זקוק לקניין!

תשובה:

לפי שיטת "שמיה היזק", חובת השכנות הטובה היא חובה חזקה. משום כך הגמרא מצפה שדווקא לפי שיטה זו הרצון הראשוני לחלוקה יגרור אחריו בצורה **מיידיית** את החובה לבנות כותל, וגם יקבע את החובה הזאת באופן מחייב. אפילו בחצר קטנה, שאינה מיועדת לשימוש פרטי החובה לפרטיות נוכחת, אם כי בכוח בלבד. לכן מרגע ששני הצדדים מחליטים לשנות את ייעודה של החצר לשימוש פרטי, ואפילו בהבעת רצון גרידא, הגמרא מצפה שחובת השכנות הטובה ה"רדומה" תיכנס לפעולה מיד ותחייב בניית כותל מבלי אפשרות של השותפים לחזור בהם. על כך מקשה הגמרא ואומרת שבאמת חובת השכנות הטובה אינה מחייבת דיה, והיא מאפשרת שהשותפים יחזרו בהם מהסכמתם ומהחובה לבנות כותל. **הרצון, לפי זה, איננו רק "זרז" שמפעיל את חובת השכנות, שהיא בעלת הכוח המחייב, כפי שהיינו מצפים, אלא הרצון בעצמו הוא הגורם המחייב!** ולכן, כאשר צד אחד חוזר בו מהסכמתו לחלוק, ומרצונו לחיות חיי פרטיות בחצר, חובת השותפות נעלמת, ואין כל חובה על השכנים לחלוק את החצר או לבנות כותל ביניהם.

כאן מתגלה חולשה בכוחה של חובת השכנות הטובה לכפות³¹, ומתערערת המסקנה של הקטע הקודם בסוגיא (חלק ג')!

דברי ר' אסי בשם ר' יוחנן בתירוץ ודברי הגמרא עליהם מאשרים את הנחת היסוד של קושיית הגמרא וממשיכים את מגמת החלשתה של חובת השכנות הטובה. דבריהם קובעים שכדי להפעיל את חובת השכנות הטובה אין די בהבעת רצון גרידא, אלא יש לשריין את הרצון באמצעות קניין. ולא רק קניין על הדברים אלא קניין על הקרקע שיש בו ממש - על ידי "קניין ברוחות".

שני המאמרים על ר' אסי בשם ר' יוחנן

עתה אפשר לשאול: מה הקשר בין מאמר זה של ר' אסי בשם ר' יוחנן למאמר הקודם שלהם לעיל?

על פי שיטתנו, מאמרים שונים שנאמרו מפי אותם אמוראים, בתוך אותה סוגיא, יוצרים 'קובץ*'. אזכור שמות אמוראים הוא דרך ליצירת קשר מושגי ומשמעותי בין המאמרים.

כעת נבחן את שני המאמרים של ר' אסי בשם ר' יוחנן ואת הקשר ביניהם. לשם כך נכתוב את שני המאמרים זה ליד זה:

1. "א"ר אסי א"ר יוחנן: משנתנו - כשאין בה דין חלוקה, והוא דרצו.

2. "א"ר אסי א"ר יוחנן: שקנו מידן (ברוחות).

לכאורה שני המאמרים אינם עולים בקנה אחד!

המאמר הראשון מדגיש את כוחה של חובת השכנות הטובה. אף על פי שהשניים מסכימים על חלוקת החצר בלבד, חובת השכנות הטובה מחייבת בניית כותל משום היזק ראייה, וכופים על כך!

לעומת זאת המאמר השני מדגיש את חסרונו של כוח השכנות הטובה ואומר שאין כופים על בניית כותל אלא לאחר שהרצון שלהם לחלוק "מקבל תגבורת" בקניין מוחשי וחזק.

עם זאת מתברר כי שני המאמרים של ר' אסי בשם ר' יוחנן יוצרים שיטה אחת מורכבת³². חובת השכנות הטובה היא חזקה אבל מוגבלת. בחצר

31. וכן משמע מדברי הר"י מייגאש (דף ג עמוד א) וזה לשונו: "תוס' וכי רצו מאי הוי ליהדרו בהו. למאן דאמר מחיצה פלוגתא מקשי דאמרת כיון דרצו לחלוק בונין הכותל בעל כרחן דהיזק ראייה שמייה היזק ואמאי בונין בעל כרחן ליהדרו בהו אבל ללישנא דמאי מחיצה גודא לא מקשי דהא דקתני בונין את הכותל באמצע לא הוי על כרחן כי אם מדעתן דרצו ע"כ".

32. ראה במילון המושגים וכלי הלימוד, ערך "מורכבות".

שאינן בה דין חלוקה אין בכוחה לחייב חלוקה, אלא אם כן הסכימו הצדדים לחלוק אותה. ואפילו אם הסכימו אין בכוחה לחייב בניית כותל משום היזק ראייה אלא אם כן חיזקו שני הצדדים את החלטתם באמצעות קניין סודר על הקרקע.

סוגיא אזלא*

על פי שיטתנו, לכל סוגיא יש תנועה והיא "זורמת" בכיוון מסוים. תנועה זו משקפת את מגמת הסוגיא להעדיף עמדה אחת מתוכה. תופעה זו אנו מכנים בשם - סוגיא אזלא*.

הבה נבחן את תנועת הסוגיא ב'לישנא אחרינא' (הסוגיות בחלק ג, ד) ונשווה אותה לתנועת הסוגיא ב'לישנא קמא' (הסוגיא בחלק ב).

בחלק ג' חיזקה הגמרא את חובת השותפות ונטתה לפסוק כמו שיטת שמייה היזק, אולם בקטע שלנו, חלק ד, הגבילה הגמרא את חובת השותפות ופסקה שאין כופים על בניית הכותל בלי קניין על החלוקה. התנועה הכוללת של ה'לישנא אחרינא' "זורמת" בכיוון שמייה היזק, אך נוטה מעט לכיוון לאו שמייה היזק.

נראה לנו שתנועה זו דומה לתנועת הסוגיא ב'לישנא קמא'. לאורך הסוגיא כולה (בחלק ב), עד המקור השמיני, ראינו תנועה עקבית של "כרסום" בשיטת לאו שמייה היזק ושל חיזוק חובת השכנות הטובה ושיטת שמייה היזק. הגמרא צמצמה מאוד את המקרים שבהם הבעלות הפרטית גוברת על חובת השכנות הטובה, והמקרה היחיד שבו אין אנו כופים על בניית כותל הוא בין שתי חצרות פרטיות. שם הערנו כי על פי המקור השמיני יכלה הגמרא להוכיח הוכחה ניצחת שאין כופים על היזק ראייה כלל - ואפילו בין שתי חצרות, ובכל זאת בחרה הגמרא להשאיר את שיטת לאו שמייה היזק על כנה, אם כי בצורתה החלשה והמצומצמת.

מדוע נהגה הגמרא כך?

תשובה: הגמרא מגלה בכך את דעתה על שיטת שמייה היזק. אכן היא פוסקת ששמייה היזק אבל בעירבון מוגבל. כפי שראינו ב'לישנא אחרינא', כוחה של חובת השכנות הטובה אינו בלתי אפשרי לערעור. חובת השכנות הטובה היא מוגבלת, ולא תמיד בכוחה לכפות. בכוחה של זכות הבעלות הפרטית של השכן על חצרו להגביל את השכנות הטובה, וזכות זו היא מקור הכוח של שיטת לאו שמייה היזק. רצונו של השכן לחיות בחצר פתוחה בלי

כותל מפריד מקבל חיזוק מזהכרה בבעלותו הפרטית על חצרו ועל ממונו. ולכן, אם הרצון לחלוק אינו מחוזק באמצעות קניין, השכן יכול לסרב לבנות כותל.

מאותה סיבה השאירה הגמרא ב'לישנא קמא' את שיטת לאו שמיה היזק ולא דחתה אותה לגמרי. אכן, ההלכה היא שמיה היזק, אבל לא תמיד. יש מקומות שבהם הבעלות הפרטית גוברת על חובת השכנות הטובה, ושם אין כופים על היזק ראייה.

גישת הגמרא לנושא היזק ראייה היא גישה מורכבת, ותנועתה משקפת את המורכבות הזאת.

רב אשי

כיצד דברי ר' אשי תורמים לאמירת הסוגיא?

לשם התשובה נביא את דברי התוספות³³:

"תימה לר"י - מה בא רב אשי להוסיף? וכי איצטריך לאשמועינן דחזקה מועלת כמו קניין?

ונראה לר"י דהא קמ"ל דאע"ג דקאמר לקמן בחזקת הבתים (דף נג.) שלא בפניו צריך למימר לו לך חזק וקני, הכא כיון שאמרו אתה תקח רוח צפונית ואני רוח דרומית והלך והחזיק לו כל אחד בשלו זה שלא בפני זה - נעשה כמו שקנו מידם ברוחות, אע"פ שלא אמרו זה לזה לך חזק וקני".

הר"י מקשה: מה בא ר' אשי להוסיף על דברי ר' אסי בשם ר' יוחנן? לכאורה ר' אשי מסכים לדבריהם שיש לחזק את תוקפו של הרצון באמצעות קניין, אולם הוא מציע להשתמש בקניין חזקה במקום בקניין סודר. מה החידוש בכך?

הר"י מתרץ שלפי ר' אשי, קניין חזקה חלקי מועיל גם הוא לשריין את הרצון ולחייב בניית הכותל. בדרך כלל קניין חזקה מועיל רק בעקבות הוראת המקנה לקונה - "לך חזק וקני". ר' אשי מחדש כאן שגם בלי ההוראה המפורשת של המקנה המורה לקנות, השכן יכול לעשות קניין חזקה ברוח שלו בחצר, ובכך, בפעולה חד-צדדית, לשריין את הרצון ולכפות על בניית הכותל.

יחסית לדברי ר' אסי בשם ר' יוחנן, ר' אשי מקל בדרישות הקניין. לשיטתו, די בקניין חלקי. גם באמצעות שריון חלקי של הרצון לחלוק, כופים על בניית כותל מכוח חובת השכנות הטובה, ובכך ר' אשי מחזק את חובת השכנות

33. דף ג עמוד א ד"ה רב אשי אמר כגון שהלך.

הטובה. במילים אחרות, ר' אשי מעדן את ההגבלה שהטיל ר' אסי בשם ר' יוחנן על חובת השכנות הטובה, ובכך משנה את מגמת הסוגיא ושוב מקרב אותה למגמת הסוגיא שקדמה לה.

סיכום

סוגיא אזלא* או תנועתה של הקטע הקודם ביקשה לחזק את שיטת שמיה היזק ואת כוחה של חובת השכנות הטובה ולבססן. לעומת זאת הקטע שלנו שינה את כיוונה של הסוגיא ובמידת מה הגביל את כוחה של חובת השכנות הטובה. השיטה המורכבת של ר' אסי בשם ר' יוחנן, המבוססת על השילוב בין שני המאמרים שלהם, משקפת תנועה זו. מחד גיסא, הרצון לחלוק את החצר גורר אחריו את החיוב לבנות כותל, אף על פי שהסכימו רק על מסיפס, וזה ביטוי לכוחה של חובת השכנות הטובה. מאידך גיסא, ביטוי מילולי גרידא של רצון זה אינו מספיק כדי לחייב את בניית הכותל. רק רצון מחוזק באמצעות קניין גמור מפעיל את חובת השכנות הטובה ומחייב בניית כותל - וזה ביטוי למוגבלותה של חובת השכנות הטובה ולחזיון כוחו של היחיד. הסוגיא מעדיפה את שיטת שמיה היזק, ומסיקה שחובת השכנות הטובה הנלמדת מפרשת "מחצת העדה" גוברת על כוחה של הבעלות הפרטית, הנלמדת מ"מחיצת הכרם". עם זאת הגמרא מציגה בפנינו מקרים מסוימים שבהם אין כופים על היזק ראייה, ובכך היא מראה לנו שלמרות העדפתה לשיטת שמיה היזק היא משאירה מקום גם לגיטימיות של זכות היחיד ושל הבעלות הפרטית.

